

Ilija Trojanow

Odvečni človek

Mohorjeva
Celovec

Kazalo

Vam se lahko odpovemo	7
La Méduse	10
Odveč, preveč	13
O milijardah, lovcih na losa in drugih maltuzijancih	18
Vselej so krivi drugi	23
Človek in odpadki	26
Prekarno, prekarnost, prekariat	31
Odskočna deska navzdol	34
Rezervisti za en evro	37
Oligarhi so med nami	40
Natakarjevo maščevanje	46
Stigmatiziran, samooptimiran	50
Zbogom, mezдно delo	58
Blagoslov strojev	66
Apokalipsa zdaj	72
Kako naprej	79
Literatura	86

Vam se lahko odpovemo

Ni človeka, ni problema.

Josif Visarionovič Stalin

Ste odvečni? Seveda ne. Vaši otroci? Ne, kje pa. Vaši sorodniki, prijatelji? Domala nesramno vprašanje, vem. Po pravici povedano tudi samega sebe nimam za odvečnega. Kdo bi tako razmišljal? Samo človek, ki ima resnično slabe dneve. In vendar številni ljudje na tem planetu s stališča ekonomistov, mednarodnih organizacij in globalno delujočih elit veljajo za odvečne. Kdor ničesar ne proizvaja in – še huje – ničesar ne porablja, ta po prevladujočih ekonomskih bilancah sodeč ne obstaja. Kdor nima lastnega imetja, ni polnovredni državljan. „Kupujem tam, kjer nekaj veljam,“ se glasi reklama trgovske verige *dm*, enega največjih drogeristov, ki jo slišimo na vsakem koraku. Človeško vrednost je nadomestila potrošnja. Če se izrazimo v poznokapitalističnem besednjaku: tržni zakoni določajo meje svobode.

Samooskrbni kmet velja za nesodobneža, ki zavira neobrzdani razvoj, zato ga je treba razlastiti in pregnati. Dolgotrajno brezposelni obremenjuje družbo, zato ga šikanirajo in prezirajo. Mali kmet in podeželski delavec brez zemlje ne spadata le med najrevnejše prebivalce Zemlje, kot resursa sta nevedna v enaki meri, kot je po svetu razširjeno industrijsko kmetijsko gospodarstvo. Kje naj se naselita, od česa naj v prihodnosti živita? Po mestih se sicer širijo barakarska naselja, a število varnih delovnih mest v proizvodnji upada – razvoj, ki je zaradi naglo napredujoče avtomatizacije procesov znotraj sistema, temelječega na konkurenčnosti, nezadržen. Storitvenemu sektorju – evfemizem za slabo plačana in poneumljajoča ali celo ponižujoča dela – je do neke mere uspelo prestreči naraščajoče število odvečnih ljudi (samo McDonalds ima po svetu 1,7 milijona zaposlenih), vendar lahko govorimo kvečjemu o začasnem trendu.

Že dolgo poslušamo opozorila, da je naš planet močno naseljen, prenaseljen. Koliko članov posadke v najboljšem primeru še zmore sprejeti vesoljska ladja Zemlja, je špekulativno in sporno vprašanje, ki v tem kontekstu pravzaprav ni bistveno. Stežka bi našli kompromis med nepoboljšljivim optimistom, ki celo pri dvanajstih milijardah ljudi ne predvideva ekološkega kolapsa, in zakrknjenim ljudomrznikom, ki človeka doje-

ma kot „virus, ki se ga mora planet otresti“ (James Lovelock). Ključnega pomena je, kako težavo ubesedimo. Če se domnevno prevelika količina ljudi drenja na enem splavu, nikakor ne veljajo za presežne vsi, temveč le nekateri izmed njih, o čemer smo se lahko prepričali ob dramatičnih dogodkih, ki so sledili brodolomom v 19. stoletju.

La Méduse

Ko je francoska ladja *La Méduse* pod vodstvom nesposobnega kapitana leta 1816 nasedla na peščeni sipini pred obalo Senegala, se je bilo 147 potnikov zaradi pomanjkanja rešilnih čolnov prisiljeno zateči na splav, ki je bil tako neprimeren za plovbo, da so se tisti, ki so ga za silo stesali, uprli temu, da bi se nanj zatekli tudi sami. Kapitan je pred zbrano posadko obljubil, da bo pet rešilnih čolnov v privezanem konvoju odveklo splav do obale. Vodilna ladijska elita si je dodelila varna mesta v prvem čolnu. Za guvernerja Senegala predvidenega Julienu-Désiréja Schmaltza so v udobnem sedežu spustili na enega dobro opremljenih čolnov, s katerim so se smeli peljati samo še trije ducati njegovih sorodnikov in najožjih zaupnikov. Mornarje, ki so si plavajoč poskušali rešiti življenje in se povzpeti na čoln, so odgnali s sabljami. Morje je bilo nemirno, valovi visoki in splav že napol potopljen. Ni trajalo dolgo, ko se je guverner Schmaltz vdal skušnjavi, da se otrese nezaželenega tovora; ukazal je, naj presekajo rešilno vrv – iz gole strahopetnosti in sebičnosti. Skupina ljudi, ki jih je usoda prignala na splav – dvajset mornarjev, nekaj strežnega osebja, mesar, pek, orožar, sodar,

stotnik, seržant in nekaj navadnih vojakov pa tudi članov *Société Philantropique* – je bila od tistega trenutka prepuščena sama sebi, imeli so samo dva soda vina in dva soda vode, od hrane pa skromno zalogo premočenih piškotov. Ko so zaloge po nekaj dneh skoraj pošle, so bili postavljeni pred neprijetne odločitve; četudi je medtem pomrl že velik del brodolomcev (nekateri so se sami pogнали v morje, drugi so bili zabodeni v pretepih med rivalskimi skupinami), je bilo na splavu namreč še vedno precej ljudi. Ožji krog poveljujočih (ki se je tudi v divjini polastil moči, izhajajoče iz že vzpostavljenih hierarhij v civilizaciji) se je na dvignjenem krovu na sredini splava posvetoval, ali ne bi oslabelim črtali polovice dnevne porcije, slednjic pa se je odločil za bolj radikalno rešitev: najšibkejše bodo pometali v morje, da bodo pohajajoče zaloge ostale krepkejšim. Podrobnosti o tem posvetu so znane zato, ker je nekaj posameznikov od skupno petnajst preživelih po rešitvi poročalo o dejanjih, ki so razburkala javnost – še zlasti s slabo vestjo opisan kanibalizem. Ker je na splavu ležalo kar nekaj svežih trupel, jim ni bilo treba za prehranske namene nikogar žrtvovati. Leta 1766 je posadka ponesrečene ladje *The Tiger* umorila enega od sužnjev, ki so ga prevažali, in prekadila njegovo meso. Tudi po brodolomu ameriške šalupe *Peggy* so za blagor bele skupnosti s strelom v glavo žrtvovali Afričana in ga vložili v slanico,

kar je preživelim zagotavljalo hrano za nadaljnjih devet dni. Naj ti dogodki zvenijo še tako brutalno in zverinsko, se vendar ne razlikujejo bistveno od danes prevladujočih socialnih in gospodarskih soodvisnosti in njihovih katastrofalnih posledic.

Odločilno vprašanje glede realne ali domnevne prenaseljenosti se glasi: komu se lahko odpovemo? Odgovor nanj nikoli ne izhaja iz reflektiranja o skupnosti, temveč vselej iz razmerij moči – najšibkejše vržejo čez krov ali jih požrejo. Elita niti za hip ne podvomi o lastni nenadomestljivosti, bogati ne dvomijo o svojih od boga danih privilegijih in višji sloj verjame, da je *per se* vreden več od nižjega. Stavek „ljudi je preveč“, ki se tako pogosto lahkomiselno navrže, zato v sebi skriva velikansko rušilno moč.